

*100-річчя від дня народження Валентини Омелянівни
Шиманської*

УДК 58:929 Шиманська

**ВАЛЕНТИНА ОМЕЛЯНІВНА ШИМАНСЬКА – ВІДОМА
УКРАЇНСЬКА ВЧЕНА-БОТАНІК ТА ПЕДАГОГ**

**Пида С. В., Барна М. М., Барна Л. С., Москалюк Н.В.,
Яворівський Р.Л.**

Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

E-mail: pyda@chem-bio.com.ua
barna@chem-bio.com.ua

«Безліч людей шукають свій життєвий шлях, та небагатьом вдається не лише знайти його, а й зберегти відданість обраній справі». Повною мірою ця думка, висловлена стародавнім філософом, стосується талановитої та непересічної особистості Валентини Омелянівни Шиманської.

10 вересня 2023 р. виповнюється 100 років від дня народження талановитої української вченої-ботаніка, систематика рослин, флориста і ресурсознавця лікарських рослин, педагога, кандидата біологічних наук, доцента, завідувачки кафедри ботаніки Кременецького державного педагогічного інституту (1967–1969) та Тернопільського державного педагогічного інституту (1969–1977 і 1981–1988) Шиманської Валентини Омелянівни.

Валентина Омелянівна Шиманська народилася 10 вересня 1923 року в м. Дубно Рівненської області у сім'ї робітників. З 1930 по 1937 р. навчалася у початковій семирічній школі. У цьому ж році поступила у жіночу технічну школу м. Дубно, яку успішно закінчила у 1939 р. Вона була допитливою та старанною ученицею, намагалася якомога більше отримати знань. Після звільнення у 1939 р. західної України від поляків Валентина Омелянівна продовжила навчання у СШ № 2 м. Дубно і в 1941 р. закінчила 8 клас. З початком Другої світової війни навчання в школі було перервано і Валентина Омелянівна пішла працювати ремонтним робітником станції Дубно. Після звільнення міста Дубно від німецьких фашистів у 1944 р. Валентина Омелянівна працювала секретарем – машиністкою районної прокуратури,

100-річчя від дня народження Валентини Омелянівни Шиманської

пізніше білетним касиром станції Дубно. З 1946 р. – навчалася у Дубнівському педучилищі, одночасно працювала бухгалтером у педучилищі та вчилася у вечірній середній школі робітничої молоді [2, 3]. Валентина Омелянівна успадкувала від батьків любов до рідної землі, природи рідного краю. Батьки з дитинства прищепили в родинному оточенні почуття добра, чесності та порядності. Але бажання вчитися, пізнавати природу, досліджувати рослини домінувало у всіх її мріях і помислах. З 1948 по 1953 рік Шиманська В.О. – студентка біологічного факультету Львівського державного університету ім. Івана Франка. Варто зазначити, що під час навчання в університеті Валентина Омелянівна «спеціалізувалася на кафедрі морфології і систематики вищих рослин, проявляла видатні здібності до наукової роботи. Виконала завдання наукового студентського товариства стосовно дослідження рослин народної медицини. Ця робота є цінною і оригінальною і вже готова до друку..... Доповідь на науковій студентській конференції зроблена Шиманською спільно зі студенткою Скобало у 1952 р. була удостоєна на загальноміському огляді першої премії.....» (з характеристики студентки 5 курсу підписаної деканом біологічного факультету доц. І. А. Медяник).

На формування наукового світогляду майбутньої вченої великий вплив мали лекції та практичні заняття відомих вчених-ботаніків. У 1945 році на біологічному факультеті університету були утворені два ботанічні підрозділи: кафедра вищих рослин і кафедра нижчих рослин. Кафедрою вищих рослин керували професор Михайло Попов (1945–1948) та професор Петро Ярошенко (1948–1953). Кафедра нижчих рослин працювала під керівництвом професора Андрія Лазаренка (1948–1955).

Після закінчення університету кваліфікований біолог-ботанік з 1953 по 1969 рр. працювала асистентом, старшим викладачем, доцентом і завідувачем кафедри ботаніки Кременецького державного педагогічного інституту. За цей період нею були організовані наукові дослідження з вивчення ресурсів лікарських рослин у північно-західних областях України [1, 2]. З характеристики ректора Кременецького педінституту доц. М. Л. Бригінця «до роботи відноситься добросовісно, знає і

100-річчя від дня народження Валентини Омелянівни Шиманської

любить свою роботу. Лекції і практичні заняття проводить на достатньому ідейному і теоретичному рівнях. Бере активну участь в суспільному житті інституту і міста». Результати дослідження стали основою для написання та успішного захисту 29 листопада 1967 р. у Львівському університеті дисертаційної роботи на тему: «Лікарські рослини народної медицини північно-західних областей УРСР» на здобуття наукового ступеня кандидата біологічних наук за спеціальністю 094 – ботаніка.

Пропрацювавши менше року після захисту дисертації, Валентина Омелянівна з 1967 року очолила кафедру ботаніки інституту. На цій посаді сповна виявилися її здібності як науковця. Вона продовжувала досліджувати різні аспекти лікарських рослин західних областей України, виявити нові види, що використовуються у народній медицині.

11 вересня 1968 р. Вищою атестаційною комісією Міністерства вищої і середньої освіти СРСР Шиманській В. О. присвоєно вчене звання доцента по кафедрі ботаніки.

Відповідно до постанови Ради Міністрів УРСР № 423 від 21 липня 1969 р. Кременецький державний педагогічний інститут перебазовано до м. Тернополя і надано йому нову назву – Тернопільський державний педагогічний інститут. Валентина Омелянівна Шиманська очолила кафедру ботаніки зазначеного інституту, де проявила талант організатора, оскільки необхідно було заново створювати навчально-матеріальну базу природничого факультету: агробіостанцію, біостанціонер для проведення навчальних практик з ботаніки, закласти дендрарій, озеленювати територію навколо головного навчально-адміністративного корпусу.

Валентина Омелянівна була ініціатором створення гербарію в Тернопільському державному педагогічному інституті (нині навчальна лабораторія морфології та систематики рослин – гербарій). На сьогоднішній день, гербарій кафедри ботаніки та зоології входить в перелік гербаріїв Index Herbariorum, який веде Інститут ботаніки імені М. Г. Холодного НАН України, з акронімом TERN, нараховує близько 30000 гербарних аркушів. У фондах навчальної лабораторії морфології та систематики рослин – гербарій Тернопільського національного педагогічного

100-річчя від дня народження Валентини Омелянівни Шиманської

університету імені Володимира Гнатюка розміщена іменна колекція Шиманської В. О., яка налічує понад 500 гербарних аркушів. Окрему секцію відведено під експозицію лікарських рослин, а також раритетних та регіонально рідкісних видів флори Західного Поділля, Волино-Поділля, Розточчя, Опілля, Кременецьких гір, Карпатського регіону тощо, зокрема, лемботропісу чорніючого (*Lembotropis nigricans* (L.) Griseb.), саротамнусу віникового (*Sarothamnus scoparius* (L.) Koch), білозору болотного (*Parnassia palustris* L.), материнки звичайної (*Origanum vulgare* L.), росички англійської (*Drosera anglica* Huds.), аморфи кущової (*Amorpha fruticosa* L.), бобівника трилистого (*Menyanthes trifoliata* L.), товстянки звичайної (*Pinguicula vulgaris* L.).

Більша частина колекції сформована Валентиною Омелянівною протягом 50–60-х років минулого століття. Основна територія збору припадала на наступні регіони: місто Кременець та його околиці (гори Страхова, Черча, Маслятин, Дівочі скелі), Кременецький та Чортківський райони Тернопільської області, Дубенський та Сарненський райони Рівненської області, Камінь-Каширський район Волинської області, Львівська область, Карпатські гори.

У 1969 році у зв'язку з перебазуванням Кременецького державного педагогічного інституту до міста Тернополя гербарні фонди були переміщені з усією навчально-матеріальною базою. Варто зазначити, що після реорганізації Кременецького учительського інституту в педагогічний, на основі кафедри природознавства і географії (1950 р.) була створена кафедра ботаніки, на якій успішно працювали над вивченням регіональної флори і формуванням гербарію Б. Заверуха, В. Шиманська, С. Зелінка. Проте, лише у 1977 році на кафедрі ботаніки Тернопільського державного педагогічного інституту була спеціально відведена кімната для гербарію. Фонди містили колекції трьох напрямків: науковий та навчальний гербарії і обмінний фонд. Саме у науковому гербарії була розміщена фондова авторська колекція Валентини Омелянівни Шиманської, яка зберігається понині.

Шиманська В.О. збагатила науку працями першорядного

100-річчя від дня народження Валентини Омелянівни Шиманської

значення, самостійно і в співавторстві опублікувала понад 150 наукових і науково-методичних робіт, у тому числі понад 50 статей у наукових фахових та інших виданнях, 75 матеріалів і тез доповідей на наукових зібраннях різного рівня, 20 науково-популярних статей. Найголовнішими рисами вченої – відданість науці, ентузіазм, невичерпність енергії, працелюбність, доброзичливість, оптимізм, високий професіоналізм, прагнення нового, сумлінне виконання своїх службових обов'язків, унікальна самоорганізованість, милосердне ставлення до людей та природи. Валентина Омелянівна завжди була відкрита для обговорення наукових проблем, уміла вислухати своїх колег і приділяла їм увагу незалежно від їхнього рангу та позиції, з глибокою пошаною відносилася до студентів. Окрім педагогічного процесу та науково-дослідної роботи В. О. Шиманська активно займалася громадською діяльністю: обиралася членом вченої ради факультету, головою Тернопільського відділення Українського ботанічного товариства, членом Тернопільського обласного товариства охорони природи, призначалася куратором академічних груп.

Валентина Омелянівна Шиманська була знаною флористкою і систематиком рослин Подільського краю, мудрою організаторкою ботанічних досліджень, талановитою викладачкою, з глибокими теоретичними знаннями, якими щедро ділилася з студентами, яку любили та поважали студенти, в якій всі студенти були хороші, доброзичливою і толерантною Людиною. На високому науково-методичному рівні читала лекції та проводила лабораторні заняття з систематики рослин, цікаво проводила заняття в природі з навчальної практики студентам університету. Порядність, працелюбність, уважне ставлення до людей, прагнення робити добро заслуговують найвищої оцінки і є прикладом наслідування новими поколіннями студентів та молодих науковців. Пам'ять про Валентину Омелянівну Шиманську назавжди залишиться у серцях колег, учнів, наукової спільноти ботаніків України, тих, хто її знав, шанував і любив. Її життєвий шлях і вагомий доробок буде прикладом для прийдешніх поколінь науковців і педагогів.

**100-річчя від дня народження Валентини Омелянівни
Шиманської**

Список літератури:

1. Нариси історії хіміко-біологічного факультету Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (1940–2010) [Барна М. М., Курант В. З., Барна Л. С. та ін.]; за ред. М. М. Барни. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2010. – С. 75–76.
2. Пида С. В., Барна М. М., Барна Л. С. Шиманська В. О. – відомий вчений ботанік: систематик рослин, ресурсознавець лікарських рослин, фітосозолог і педагог (до 95-річчя від дня народження). *Наук. зап. Терноп. нац. пед. ун-ту. Сер. Біол.* 2018, № 3-4 (74). С. 119–127.
3. Пида С. В., Барна М. М., Барна Л. С. В. О. Шиманська – відомий вчений-ботанік Подільського краю. *Подільські читання* : збірник матер. всеукр. наук. конф. (Кременець, 12–13 жовт. 2017 р.). Кременець : ВЦ КОГ ім. Тараса Шевченка. 2017. С. 17–18.

УДК 929

**В. О. ШИМАНСЬКА В ПАМ'ЯТІ ЯК ВИКЛАДАЧ І
ЗАВІДУВАЧ КАФЕДРИ БОТАНІКИ ТЕРНОПІЛЬСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Бутницький І. М., Москалюк Н. В.

Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

E-mail: moskalyuk@chem-bio.com.ua

Валентина Омелянівна Шиманська з 1953 р. працювала в Кременецькому, а після перебудування інституту до Тернополя, з 1969 р. в Тернопільському педінституті. В липні 1988 р. вийшла на пенсію. Після закінчення Львівського університету (1953 р.) була влаштована на посаду викладача кафедри ботаніки Кременецького педагогічного інституту і викладала студентам біологічного факультету теоретичний і практичний курси з систематики та морфології рослин.

Відомо, що ті викладачі навчальних закладів, які постійно поглиблюють і оновлюють свої наукові надбання і доносять їх